

Düzgünman, Mustafa (040750)

Ebrû (050034)

MUSTAFA ESAT DÜZGÜNMAN ve EBRÛ MUSTAFA ESAT DÜZGÜNMAN and EBRÛ

Hazırlayan: Muin Nursen ERİŞ

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GİYİLEN DOKÜMAN

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Den. No:	769252
Yas. No:	11/50

22 Ocak 2009

İstanbul - 2007

Kültür Bakanlığı
Dergi / Kitap

040750

25 HAZİRAN 1993

SON EBRÛ USTASI

MUSTAFA DÜZGÜNMAN

Uğur GÖKTAŞ

Süsleme sanatları içinde yer alan ebru sanatının klâsik tarzda yapımı bugün çok az sanatkâr tarafından bilinmekte ve icra edilmektedir. Ebrunun tarihi hakkındaki bilgilerimiz ise pek gerilere gidememektedir. Bilinen en eski ebru, üzerinde Mâlik-i Deylemi'nin bir kıtası olan ve 1554 yılına ait hafif ebrudur. Klâsik olarak kabul edilen başlıca ebru çeşitleri şunlardır:

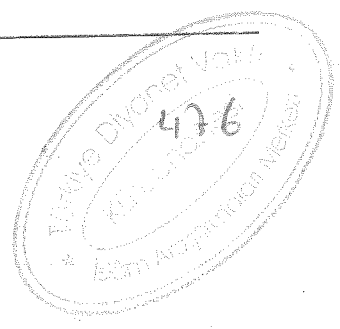
Battal Ebru
Neftli Ebru
Şal Ebru
Gelgit Ebru
Taraklı Ebru
Hafif Ebru
Kumlu Ebru
Kılçıklı Ebru
Hatip Ebrusu
Çiçekli Ebru

Bahsettiğimiz bu tür ebrular günümüzde klâsik cilt yapımında, hat sanatı mahsullerinin süslenmesinde ve tablo şeklinde düzenlenerek dekoratif olarak kullanılmaktadır.

Tarih boyunca bu sanatın idamesi için gayret sarfetmiş kıymetli sanatkârlarımız vardır. Bugün aramızda olmayan bu sanatkârlarımızdan en bilinenleri: Şebek, Ayasofya Hatibi Mehmet Efendi, Şeyh Sadık Efendi, Hezarfen Ethem Efendi, Nafiz Efendi, Sami Efendi, Aziz Efendi, Necmeddin Okyay, Abdülkadir Kadri Efendi, Bekir Efendi ve Sami Okyay'dır.

Bugün klâsik tarzla ve çeşitlerle ebru sanatını sürdürmeye çalışan sanatçılarımız arasında büyük yer işgâl edenlerden birisi üstad Mustafa Düzgünman'dır. Üsküdar'daki mütevazı atelyesinden içeri girdiğimiz zaman duvarlardaki bir çok ebru ve yazı sanatı şaheserleri gelenlerin gönüllerinde bir ferahlık uyandırır.

Düzgünman, 1920 yılında Üsküdar'da doğmuştur. Ebru ve klâsik tarzda cilt sanatlarını öğrenmesi annesinin dayısı ve kendisinin hocası olan Necmeddin Okyay sayesinde olmuştur. Necmeddin Efendi, o zamanlar Güzel Sanatlar Akademisi'nde cilt ve ebru öğretmenidir. Yeğeni olan Mustafa Düzgünman'ın isteği üzeri-

Mustafa Düzgünman ve tasavvuf

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Geçen yüzyılım büyük ebrû ve klâsik cild üstâdı Mustafa Düzgünman itîka sâhibi bir ailede doğmuş ve gençliği de Şeriat'ın gereklerini harfiyyen ifâ ederek geçmiştir. Üsküdar'da Hâkimiyet-i Milliye caddesi No. 104'de babası Sâim Efendi ve amcası Bekir Efendi'nin birlikte işlettikleri aktar dükkânının (1) devamlı müdâvimleri olan: Rufâi şeyhi Sarı Hüsnü Efendi, bir Rufâiyye tekkesi olan *Sandıkçı Dergâhı*'nin (2) son şeyhi Haydar Efendi, Rufâi şeyhi Hayrullah Fâciüddin (Yahın) Efendi (1883-1954), *Bandırmalı Tekkesi*'nin son şeyhi Celvetî-Bektâşî Yusuf Fâhîr (Ataer) Baba (1891-1967), Hazret-i Hüdâyî'nin Hamzavî-Melâmî meşrepli türbedârî Eşref (Ede) Efendi (1876-1954), Eşref Efendi'nin müridi ve ömründe bütün hastalarını bilâ ücret tedâvi etmiş olan melâmî Dr. Ziyâ Bey, bir Nakşîyye tekkesi olan *Özbekler Tekkesi*'nin son şeyhi Necmeddin (Özbekkangay) Efendi (1903-1971), bir Halvetî-Nasûhî tekkesi olan *Nasûhî Dergâhı*'nin son şeyhi Kerâmeddin Efendi'nin müridi ve Iskele (Mihrimâh) Câmîi baş imâmı Nâfiz (Unet) Hoca (1890-1968), Gül-nûş Emetullah Vâlide Sultan Câmîi baş imâmı Hezârfen Necmeddin (Okuy) Hoca (1883-1976), son Pâdişâh'ın Mızıkâ-i Humâyûn müezzinbaşısı ve Dömbüllü İsmail Efendi'nin (1897-1973) amcası Muhüddin (Tanık) Efendi (1878-1952), *Öz Söz* başlıklı ârifâne bir risâlenin müellifi Fehmi Fardaç bey ve Muhammed Nûrî-I Arabî'ye mensûb emekli kaymakam Melâmî Abdullah Emre bey (vefâtı 1976) gibi muhterem zevât Mustafa Düzgünman'ın âlem telâkkisinin yavaş yavaş değişmesinde bârız bir rol oynamışlardır.

zâ) şeklindedir.

Birinci yaprağın öntüne Hazret-i Hüdâyî'nin tâcını gösteren bir fotoğraf yapılandırılmış. Fotoğrafın tâc bir mihrâbın öntündeki sedef kakmalı bir seh-pâda bir kaide üzerinde bulunuyor. Tâcin üzerindeki bir levhada, süslü yazıyla "Fa'lem Ennehû Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" ve tâcin altındaki kaidenin üzerinde de tâlik yazıyla "Yâ Hazret-i Pîr Azîz Mahmûd Hüdâyî" yazılı. Birinci yaprağın arka yüzüne ise "Önsöz" dercedilmiş. Diğer yaprakların yalnızca ön yüzlerinde yazı var; arka yüzleri boş. Yazılar eldizgisi; baskı yanlışları da kuşunkalemle bizzat Mustafa Ağabey'in eliyle düzeltilmiş. Önsöz aynen şöyle:

Pek küçük yaştanberi Evliyâullah'a ve bilhassa Hazret-i Hüdâyî'ye karşı kalbimde olan ifrât-ı muhabbeti (3) târihten âcizim. Birçok zamanlar olduğu gibi, gene bir gece rüyâda kendimi Cenâb-ı Pîr'in türbesinde gördüm. Türbenin bir cephesi koyu kahverengi olup ortasında da bir mihrâb vardı. Mihrâbda altın yaldızla celî tâlik yazı ile "Yâ Hazret-i Pîr Seyyid Azîz Mahmûd Hüdâyî" yazılı idi. Ben kemâl-i hayret ve zevkle seyrederken sağ elimi göğsüme koyup yavaşça eğildim ve: "Evet, bizim mihrâbımızsınız Efendim" dedim ve uyandım. Sinemde mânevî bir zevk mevcûddu. Tahsilim ve edebiyâta meşguliyetim olmamakla beraber kaba taslak bâzı misrâlar karalamâğa başladım ve ismini Mihrâbiye tesmiye (4) ettim. Üç sene sonra Hz. Pîr'e türbedâr oldum. Ve Mihrâbiye'yi biraz daha rötüş ettim. Efendime lâyük olmayan bu nâciz ve basit eser, ne bir maddî menfaat, ne de bir propaganda vesîlesidir. Bu ancak bir İnsân-ı Ekmel'e olan aşk ve bağlılık, zevk-i tasavvuf sebebiyle muhabbet ve ilhâm sızıntısıdır. İşte bizim Mihrâbiye'nin sebab-i zuhûru böylece mâlûm ola.

*Türbe-i Hz. Hüdâi Hâdimi
Mustafa Düzgünman; Aralık 1955*

Bu Mihrâbiye'den birkaç kıt'ayı takdim ediyorum:

*Kible-i mihrâbımızdır, Hazret-i Pîr Hüdâi;
Sinede mehtâbımızdır, Hazret-i Pîr Hüdâi;
Canda cânânımızdır, hem dilde de imânımız,
Gönümüzde sultânımız, Hazret-i Pîr Hüdâi.*

*Aşk-ı irfân mektebinde okunmuş hep ders-i Hak;
Feyiz alan sâtiklerde ayân olmuş "Enel Hak";
"Feeynemâ tüvellâ" dur (5), şuhûdları Veh-i Hak;
Vâris-i Resûlullah'dır Hazret-i Pîr Hüdâi.*

*Terbiye-i kalbîyedir insanı İnsân eden,
Evliyânın himmetidir yolları âsân eden,
Merâtib-i selâsedir esrârî ayân eden,
Kulûb-ı zulmete nûrdur Hazret-i Pîr Hüdâi.*

*Geç kendinden, etrafa bak; zâhir bâtın herşeyi Hak;
Zât ü sıfat, cümle esmâ bir bütündür hoşça bak.
Eşyâ Hakk'ın aynasıdır, sen Cemâle ol müşşak,
Mazhar-ı bekabillâhdır Hazret-i Pîr Hüdâi.*

*Gel ey âşik! İster isen cemâl-i pâk-i Mevlâ'yı
Ehlâllahın turâbı ol, gör vehinde Leylâ'yı
Ârif-i billâh gösterir katredeki deryâyı,
Katrede Bahr-i Umûn'dur Hazret-i Pîr Hüdâi.*

*Her ümidim, destigirim, kiblegâhımsın benim,
Firkatinte süzinâkim, çaregâhımsın benim,
Türbedârın Mustafâ'yım mededhâhımsın benim.
Zahm-i kalbin dermânıdır Hazret-i Pîr Hüdâi.*

Mustafa Düzgünman'ın rahatsızlığının had safhalarından birinde, 1941 yılında, Sâim Efendi kendisini dükkânında ziyaret etmiş olan babam Mehmet Nûrullah Özemre'ye: "Hâfız Bey; din gece âlem-i mânâda, türbesinin önünde Azîz

Mustafa Düzgünman'dan bana yâdigâr kalanlar arasında 17,3 x 25,8 cm eb'adında, kapağı ise kalın bir kâğıda çekilmiş nefis bir somaki ebrûsundan oluşan 13 yapraklık bir *Mihrâbiye* var. Bu *Mihrâbiye* 65 kıt'adan oluşmakta. Kapağın içinde kendi el yazısıyla ithâfı da: *Âşik-ı sırr-ı Ali kardeşim Yüksel Emre'ye; 9-6-1956* (ve im-

Düzgünman'ın teknesi,
O'nu kaybedişin hüznünü yaşamakta şu an...
O'nun bir sanat ormanını andıran,
Çeşit çeşit ebrularla süslü odası,
Gecenin sessizliğinde,
Ebru teknesinin hüznünü paylaşmakta her an...

Günümüzde, Türkiye'de ebru sanatına olan ilgi- nin geçmiş yıllara göre artmış olduğunu belirtmek doğru olacaktır. Artık ülkemizde ebru sanatını öğreten kurslar açılmakta, bu uygulama ve eğitim çalışmaları çeşitli kurumlarca desteklenmekte, ebru sanatçıları sergiler açmaktadır. Yine, yayın hayatında da, az da olsa bu sanat tanıtılmakta ve beğeni kazanmaktadır.

Yukarıda değinilen "beğeni ve ilgi" konusu, ebru sanatının öz niteliği gibi düşünülmelidir. 12 Eylül 1990 tarihinde vefat eden, klasik ebrunun büyük ustası Mustafa Düzgünman, bu gerçeği : "bugüne kadar ebruyu görüp, beğenmeyene rastlamadım"1. sözüyle dile getirir. Türkiye'de ebru sanatının bugünlere ulaşması ve

MUSTAFA DÜZGÜNMAN BİBLİYOGRAFYASI: BİR DENEME

Osman TURAN*

101 KASIM 1993

bugünkü durumu düşünüldüğünde, bu sanatın günümüze aktarılmasını, tanınmasını sağlayan ve birçok öğrenci yetiştiren Mustafa Düzgünman'ı saygıyla anmak gerekir. Onun öğrencileri günümüzde, ebru sanatının yaşatılması ve geliştirilmesinde, uygulama ve eğitim çalışmalarıyla önemli görevler üstlenmişlerdir.

Mustafa Düzgünman'ın ebruları, yurtiçi ve yurtdışı birçok koleksiyonda yer almış, birçok yazma eseri ve yazı levhalarını süslemiş, kartpostal biçiminde karşımıza çıkmış ve çıkacaktır. Sanatçı, ebru sanatını öğrendiği biçimde bırakmamış, bu sanatın yapısını bozmadan, ebruda varolan gelişmeye açıklık özelliğinden yararlanarak geliştirmiştir. Nitekim, çiçekli ebrulardan olan "Papatya Ebrusu" onun buluşudur. Hocası Necmeddin Okyay ile birlikte onun ebruları, bu sanatın doruk noktasıdır. Bu iki sanatçının yaşadığı dönemde, klasik ebrunun en güzel örnekleri verilmiştir.

Düzgünman, mütevâzi kişiliği ile kendisini şöyle tanıtmaktadır: "İsmim Mustafa Esat Düzgünman. 1920'de Üsküdar Sultantepe'de doğdum. Babam İmam ve Hatip Hâfız Saim Efendi'dir. Annem, Necmeddin Okyay Hocanın yeğeni Şükriye Düzgünman'dır. İlk tahsilimden sonra Üsküdar Çarşısı'nda babamın yanında baharatçılık yapmaya başladım. Bu meyanda 1938'de Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyinat Şubesi'ne kaydoldum. Necmeddin Okyay hoca şubede tarzı kadim cilt ve ebru hocası idi. Üç sene devamla şemse cilt ve ebruyu öğrendim. 1940'dan beri ebru sanatıyla bir yan iş olarak ilgilenmekteyim. Meraklı bazı gençlere ebrunun nasıl yapıldığını öğrettim. Biri oğlan biri kız iki evladım var. Hocamın zamanında ebru mevzi bir şekilde biliniyordu. Benim devamlı çalışmalarım ile memleket içinde ve

* Kütüphaneci-Marmara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı